

**Değerli Rektörler,
Değerli Öğretim Üyeleri ve Öğretim Elemanları,
Sevgili Doktora Öğrencileri,
Kıymetli Katılımcılar,**

Bugün burada, Türkiye'nin geleceğine tesir edecek çok önemli bir konu olan doktora öğretimini ele alacağız. Bu toplantı vesilesiyle doktora öğretiminin mevcut durumunun iyileştirilmesine yönelik görüş alışverişinde bulunmak ve atılması gerekli elzem adımları hayata geçirmek için bir fırsat oluşturmak üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Yükseköğretim Kurulu Başkanı olarak Türkiye'deki yükseköğretimi ilgilendiren her konunun nesnel bir zeminde ve veriye dayalı olarak tartışılmasını arzu ediyorum. Bu çerçevede yükseköğretimdeki tüm paydaşların görüşlerini, eleştirilerini ve tekliflerini dinlemeyi önemsiyorum. Bu kapsamda düzenleyeceğimiz bir dizi çalıştayın ilkini bugün sizlerin iştirakiyle gerçekleştiriyoruz.

Hacettepe Üniversitesinin ev sahipliğinde Başkanlığımızca düzenlenen "Doktora Öğretiminin İyileştirilmesi Çalıştayı"na hepiniz hoş geldiniz. Sizleri burada ağırlamanın memnuniyeti içerisindeyiz. Hepinizi saygıyla selamlarım.

Değerli Katılımcılar,

Şunu açıkça ifade etmek isterim ki Türkiye'deki genç nüfus yapısı, her yıl artan yükseköğretim talebi ve ekonominin ihtiyaçları ve genel olarak Türkiye'nin özel coğrafi ve politik konumu çerçevesinde ortaya çıkan fırsatlar ve tehditler dikkate alındığında, yükseköğretim kurumlarına büyük sorumluluklar düşmektedir. Bizler hepimiz bu sorumlulukların bilincindeyiz. Ancak bu sorumlulukları yerine getirmede birtakım sorunlar yaşanmaktadır. Biz bu sorunların da farkındayız. Yükseköğretim kurumlarından beklentilerin yüksek olduğunu biliyoruz.

Bu sorunları yok saymayı değil, sorunların çözümü için çabalamayı anlamlı görüyoruz. Türkiye'de yükseköğretimde başta kalite olmak üzere hiçbir meselenin göz ardı edilmesine müsaade edemeyiz. İşte bu anlayışla, müfredattan sınavlara bilimsel çalışma usullerinden tez izleme jürilerine, yazım kurallarından mülakatlara dek bir bütün olarak doktora öğretimine daha yüksek nitelik kazandırmak üzere bu toplantıyı gerçekleştiriyoruz.

Doktora düzeyinde verilen eğitimin, ülkelerin nitelikli insan kaynağı teminindeki rolü bugün bütün uzmanlarca teslim edilen bir gerçektir. Bu toplantıda ele alınacak doktora öğretimi konusunu, Türkiye yükseköğretim sisteminin kalitesini artırmada en önemli sac ayaklarından biri olarak görüyor ve en üst düzeyde sahipleniyoruz.

Değerli meslektaşlarım,

Yükseköğretimdeki uluslararası rekabetin her geçen gün arttığı küresel bir dünyada, Türkiye yükseköğretim sisteminin en stratejik meselelerinden biri, doktora öğretiminin kapasitesini ve niteliğini artırmaktır. Bu stratejik önemden hareketle, bilgiye ve ileri teknolojiye dayalı küresel ekonomik rekabet ve ilişkilerde tüm ülkeler, nitelikli akademik insan kaynağı temin etme yarışındadır. Bunun yanında kendi yetiştiremediği veya mevcut gelişmiş insan kaynağının yetmediği durumlarda kimi devletler ise başka ülkelerin nitelikli beşerî sermayesini ithal etmekten, kendi ülkelerine cezbetmekten geri durmamaktadır. Küresel rekabet kimi zaman

iktisadi mal veya emtia mübadelesi üzerinden değil, uluslararası niteliklere sahip insan kaynaklarını celp etme mücadelesi üzerinden cereyan etmektedir.

Bugün küresel iktisadi, siyasi, kültürel ve bilimsel rekabetin aldığı şekil ve cereyan ettiği sahaların değişimi dikkate alındığında dünyanın en gelişmiş yükseköğretim kurumları artık sadece eğitim veren kurumlar gibi dar bir misyonla hareket etmemekte, fakat kendilerine çok daha geniş ve çeşitli misyonlar biçmek suretiyle faaliyet göstermektedir. Burada hem mahalli olanı yeniden tanımlayan, bunun yanında ulusal ekonomik gelişmeye yön veren, hem uluslararası arenada çevre sorunları, göçler, açlık, kıtlık ve savaşlar gibi fevkalade zor sorunların çözümünde mensuplarıyla çözüm arayan hem de bu sorunlara karşı çözüm odaklı teklifte bulunan kurumlardan söz ediyorum. Bu kurumlara sözünü ettiğim işlevleri kazandıran hiç şüphesiz muhtelif uzmanlık alanlarında çok iyi yetişmiş, yabancı dillere vakıf, yenilikçi ve tahlil edici yetenekleri çok güçlü ve araştırma ve yayın kapasitesi yüksek araştırmacılarıdır.

Bugün yükseköğretim kurumlarının, araştırma merkezlerinin ve kamu ve özel kurumlardaki ileri araştırma birimlerinin araştırmacılarından beklentileri yüksektir. Doktora mezunu kişilerden en azından çalışma ve öğrenme ortamlarında kuram, uygulama, yöntem ve tekniklere ilişkin uzmanlık düzeyinde sistematik bilgiye sahip olmaları beklenmektedir. Bu kişilerden ileri düzeyde araştırma veya yenilik gerektiren alanlarda karşılaşılan karmaşık sorunlara çözüm üretmesi, bunun yanı sıra mevcut bilgiyi veya mesleki uygulamayı genişletmesi, beceri bakımından, beklenen vasıflar içindedir. Nihayet, bu kişilerden çalışma veya öğrenme ortamlarında ileri düzeyde yeni fikirler ve süreçler geliştirebilmeleri de istenmektedir.

Değerli bilim insanları,

OECD raporları ve Türkiye yükseköğretim sistemi üzerine yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalarda ciddiyetle vurgulandığı üzere, üniversitelerimizde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayıları OECD ortalamalarının çok gerisindedir. Daha net ifade edecek olursak, Türkiye'nin nitelikli öğretim elemanı açığı hala devam etmektedir.

Türkiye'nin kendi ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri bakımından ihtiyaç duyduğu nicelik ve nitelikte öğretim elemanı sağlaması için doktora öğretimini mevcut halinin iyileştirilmesi zorunludur. İyileştirmeden maksadımız ülkemizin kalkınma planlarında da ifadesini bulan öncelikli gelişme alanlarında bilgi ve teknoloji üretimine yüksek katkı sağlayacak araştırmacıların yetiştirilmesini temin etmektir. Bunun yansırı kaliteli araştırma ile birlikte araştırmacı sayısını yükseltmektir. Bugün itibariyle lisansüstü öğretimimizin en çarpıcı çıktılarında biri de ülkenin gelişme temposuna nispetle araştırmacı sayısının azlığıdır. Diğer yandan Türkiye'deki doktora mezun sayılarımız, kurum sayısı ve çeşitliliği ile toplam ülke nüfusu dikkate alındığında da düşüktür. Nitekim bu gerçek diğer ülkelerle mukayese edildiğinde daha da çarpıcı hale gelmektedir. Türkiye'de yıllık doktora mezun sayısı 8 bine yaklaşırken, Fransa'da bu sayı 13 bin, Japonya'da 16 bin, Almanya'da 29 bin, Birleşik Krallık'ta 29 bin, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 74 bin'dir.

Mukayese etmek bakımından Hollanda'yı ele almak isterim. Hollanda 2000-2020 yılları arasında 33.673 kadın ve 43.575 erkek olmak üzere toplam 77.248 doktora mezun vermiştir. 2020 yılında nüfusu 17.407.585 olan Hollanda 20 yıl içinde nüfusunun binde 5'ini doktoralı yapmıştır. 2020 yılı itibariyle bu ülkenin 25-34 yaş grubunun ise binde 4,46'sı doktoralıdır. Ülkemizde ise 2000-2021 yılları arasında 49.715 Erkek 39.901 Kadın olmak üzere toplam 89.616 doktora mezun etmiş bulunuyoruz. 20 yıl içinde kümülatif doktora mezunlarımızı nüfusa oranladığımızda toplam nüfusun sadece on binde 1'i kadar mezun ettiğimizi anlıyoruz.

Türkiye'nin 2020 yılı itibariyle nüfus piramidinin 25-34 yaş grubunda 12.689.848 gencimiz bulunmaktadır. Bu yaş grubuna 2020 yılı doktora mezunlarını oranladığımızda ise o yılda on binde 6 doktora mezunumuz olduğu anlaşılmaktadır. Almanya'da ise sayısı 10.146.277 olan ilgili yaş grubuna düşen doktora mezunu sayısı yaklaşık binde 3'tür.

Çok değerli konuklar, bu rakamlar bazı gelişmiş ülkelerle mukayese ettiğimizde açıkça görüldüğü üzere düşüktür. Bu düşüklüğü ifade etmekle birlikte doktoralı araştırmacıların miktarını sadece sayısal verilerin mukayeseli analizine bakarak arttırmak cihetine gitmek konusunda tüm tarafları temkinli olmaya davet ederim. Ülkemizin bu sahaya hasredeceği beşerî ve mali kaynakların, gelişme tempomuzu hesaba katmak suretiyle bir planlamasını yapmak çok daha rasyonel ve etkin olurdu diye düşünüyorum. Elbette hiç şüphe yok ki doğru bir planlama ve gerçekçi öngörülerle doktoralı araştırmacı sayılarını zamanla yükseltmemiz en önemli hedeflerimizden biridir.

Çok değerli konuklar,

Doktoralı araştırmacıların sayısının öneminin yanı sıra bilgi ekonomilerinde, üniversiteler ile sanayi kuruluşlarının arasındaki keskin çizgilerin ortadan kalkmaya başladığına da tanıklık ediyoruz. Gerek üniversitelerin bir üretim merkezi işlevi gördüğü gerekse de iş dünyasının/endüstrinin birer eğitim ve araştırma merkezine dönüştüğü bir süreçte, doktora mezunlarını üniversitelerin dört duvarı arasına hapsederek yapılan hesaplamalar geleceği ıskalamak anlamına gelebilecektir. Ek olarak, doktora mezunlarının sadece akademik bir kariyer odağında meslek icra ettiği konusundaki yanlış ön kabul, ülkelerin ihtiyaç duyduğu yetişmiş doktora mezun sayısı gibi eksik hesaplamaları ve geleceğe yönelik yanlış projeksiyonları da beraberinde getirmektedir.

Teknoloji ve AR-GE alanında yaşanan gelişmeler, ortaya çıkan online öğretim fırsatları ve uluslararasılaşmanın yükseköğretim sistemlerine getirdiği esneklik ve fırsatların yanında, yükseköğretim sistemlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli akademik personel konusunda giderek artan bir ihtiyaç artık daha fazla göze çarpmaktadır. İnovasyon ve ekonomik gelişme için ileri düzeyde bilimsel araştırmaların değeri her geçen gün artmaktadır. Diğer taraftan, yükseköğretim sistemleri için bir fırsat olarak görülen ulaşım ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ile artan uluslararasılaşma fırsatları, aynı zamanda sahip olunan nitelikli insan kaynağını koruma ve elde tutma konusunda da bazı tehditler doğurabilmektedir.

Şunu da eklemek isterim ki, uluslararası veriler, Türkiye'de beşerî sermayemizin ileri düzeyde araştırma yürütme, araştırma sonuçlarını yayınlara, patentlere ve projelere dönüştürmede zorluk yaşadığını göstermektedir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin aynı anda hem yükseköğretim sisteminin ihtiyaç duyduğu doktoralı insan kaynağını nitelikli bir şekilde yetiştirmesi hem de diğer tüm sektörlerin ihtiyaçlarını dikkate alarak doktora programlarını geliştirmesi gereklidir. Bu konuda atılması gerekli adımları ivedilikle bugün atmak zorundayız. Aksi takdirde bunun getireceği maliyeti, gelecek kuşakların üzerine bir yük olarak sunmak, sistemi içinden çıkılmaz bir problemler yumağına dönüştürebilir. Bu kapsamda Türkiye'nin nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılamak için yeni adımlar atmaya başladığımızı da bu vesileyle sizlerle paylaşmak isterim.

Geçen hafta Resmi Gazete'de yayınlanan "Tıp-Bilim Doktorası Bütünleşik Programı Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" sayesinde, artık Türkiye'deki başarılı bir tıp fakültesi öğrencisi, bir taraftan tıp fakültesini okurken diğer taraftan temel bilim alanları başta olmak üzere bir bilim

alanında doktora yapabilecek. Programı bitiren tıp fakültesi mezunlarının iyi bir hekim olması yanı sıra bilime uluslararası düzeyde katkı sağlayacak başarılı bir bilim insanı olmalarını hedefliyoruz. Başarılı tıp fakültesi öğrencilerimizin daha öğrencilikleri devam ederken aynı zamanda iyi bir bilim insanı olmak için gereken araştırma ve geliştirme becerilerini kazanmalarını önemsiyoruz. Bahsi geçen yönetmelik nitelikli insan kaynağını teşvik etmek amacıyla yapacağımız düzenlemelerden sadece bir tanesidir. Benzer programları zamanla tanıtmak ve ilerleyen süreçte daha da geniş kapsamlı ve esnek bir şekilde sunmak en büyük hedefimizdir.

Kıymetli Katılımcılar,

Bu çalıştay vesilesiyle iki önemli gelişmeyi de sizlerle paylaşmak istiyorum.

Birincisi, bu yıldan itibaren yükseköğretim kurumlarımızın tamamını kapsayacak şekilde tüm doktora mezunlarımıza yönelik kapsamlı bir tarama çalışması yapacağız. Yeni mezunlara yönelik yapılacak bu çalışmada doktora mezunlarımızın öğrenim geçmişi, tecrübe ve görüşleri ile mezuniyet sonrası gelecek planları hakkında sistematik bilgi toplanacak. Toplanacak bu bilgiler, Türkiye’deki doktora mezunları hakkında eğilimleri takip etmemize yardımcı olacak ve doktora düzeyindeki öğretimin ve programların kalitesini artırmak üzere kullanılacaktır. Böylece, YÖK olarak politika geliştirirken sahadaki toplanan güncel ve sistematik verileri izleyeceğiz. Bu çalışmaya başladığımızın müjdesini buradan sizlerle paylaşmak isterim.

İkincisi, Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının enstitüleri farklı tez yazım kılavuzlarını izlemektedir. Haddi zatında farklı alanlara yönelik ve farklı geleneklerden beslenen kılavuzların veya akademik yazım stillerinin olması normaldir. Biz bunu makul ve kimi alanlarda zorunlu da karşılıyoruz. Bununla birlikte, uluslararası kabul görmüş akademik yazım stillerini dikkate alan ve yine alan farklılıklarını gözetken, tez yazarlara yardımcı olacak bir rehber ihtiyacı söz konusudur. Bu kapsamda, “YÖK Tez Yazım Rehberi”nin hazırlığı içerisindeyiz. Böyle bir doküman, üniversitelere sadece rehberlik etmesi amacıyla ve esnek bir öneri seti olarak hazırlanacak. Bir tezin başlığından başlayıp kaynakçasına kadar tüm hususlara ilişkin bir çerçeveye kılavuz hazırlayacağız. Böyle bir rehber, akademik yazma derslerine de kaynaklık teşkil edebilecektir. Bu çalışmaya da başladığımızın müjdesini buradan paylaşmaktan memnun olduğumu belirtmek isterim.

Saygıdeğer Bilim İnsanları,

Bugünkü çalıştayın doktora öğretiminin iyileştirilmesi konusunda yeni dönemdeki yol haritamızın oluşturulmasına yüksek katkı sağlayacağına inanıyorum. YÖK temsilcileri, enstitü yöneticileri, araştırma görevlileri ve ilgili öğretim üyelerinin bir araya geldiği bugünkü çalıştayda, farklı alanları temsilen yaklaşık 240 paydaşın katılımıyla gerçekleştirecek olduğumuz çalıştayda, lisansüstü eğitim açma ölçütlerinden, idari süreçlere, öğretim ve danışmanlık süreçlerinden tez süreçlerine kadar birçok konu, ilgili paydaşlarca kapsamlı bir şekilde ele alınarak, önerilerin geliştirilmesi mümkün kılınacaktır.

Bu önemli çalıştayda siz değerli bilim insanlarının sözünü ettiğimiz meselelerde tecrübelerinizi, eleştirilerinizi ve tekliflerinizi dinleyeceğiz. Hiç şüphe yok ki bu meselelerde ortaya koyacaklarınız hepimiz için yol gösterici olacaktır. Benim doğrusu lisansüstü ve bilhassa doktora öğrenimine dair üzerinde düşündüğüm ve idari, hukuki ve kurumsal süreçlerin ötesinde doktora öğrencisi psikolojisine dair zihnimi meşgul eden sorularım var. Bilmiyorum, bu toplantıda ne ölçüde meselenin bu veçhesine temas edilir. Doktora bir açıdan bir ihtisas alanı

ise bu alan adayından bir adanmışlık bekler. Bu adanmışlık bir ömrün bir araştırma sorusuna, problemine veya bunun çözümüne vakfedilmesi demektir. Acaba biz öğrencilerimizi bir ilmi merakın, bir sorunun peşinde bir ömür harcamanın ne kadar kıymetli olduğunu gösterebiliyor, veya sergileyebiliyor muyuz? Bilgi için ömür adamak öğretilbilir veya sevdirilebilir mi?

Evet, toparlayacak olursam, Bugün Türkiye'deki doktora öğretimini ele alacağımız bu çalıştayda bir araya gelen siz değerli katılımcılarımıza şimdiden katkı ve destekleriniz için teşekkür eder, buradan çıkacak sonuçların yükseköğretim sistemimize katkı sağlamasını dilerim. Hepinize saygılarımı, sevgilerimi sunarım.

Erol Özvar
Yükseköğretim Kurulu Başkanı
Doktora Öğretiminin İyileştirilmesi Çalıştayı
14 Şubat 2022, Hacettepe Üniversitesi